

EKONOMSKA DIPLOMATIJA U USLOVIMA GLOBALIZACIJE SA OSVRATOM NA EKONOMSKU DIPLOMATIJU BOSNE I HERCEGOVINE

ECONOMIC DIPLOMACY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION WITH A FOCUS ON ECONOMIC DIPLOMACY OF BOSNA I HERCEGOVINA

Željko Petrović

Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Republika Srpska,
Bosna i Hercegovina
petrovicz@yahoo.com

***Apstrakt:** Ekonomija je od prvorazrednog značaja za državu, jer ekonomski odnosi uslovljavaju sam nastanak države, kao i njen dalji razvoj i progresivni napredak. Države su upućene na međusobnu ekonomsku saradnju, tako da razvojem diplomatije, uporedo se razvijala i ekonomska diplomatija. Ekonomska diplomatija svoje puno značenje dobija u savremenoj diplomatiji 20. vijeka. Ona predstavlja skup vještina pregovaranja i nastupanja u međunarodnoj zajednici, kao i prikupljanje informacija koje su od značaja za ekonomiju države, odnosno preduzeća od nacionalnog značaja, radi postizanja što bolje pozicije na svjetskom tržištu. Predmet analize ovog rada jeste definisanje, geneza, funkcije, uloga, ciljevi ekonomske diplomatije, kao i njena uloga u uslovima globalizacije i u diplomatskim aktivnostima država u savremenoj međunarodnoj zajednici. Radom se ukazuje na činjenicu da je ekonomska diplomatija postala neizostavan dio savremene diplomatije preko koje se ostvaruju nacionalni interesi država. Poseban osvrt dat je na ekonomsku diplomatiju Bosne i Hercegovine ukazujući na teškoće u kojima se nalazi njena njena privreda, te potrebu da diplomatskom aktivnošću u međunarodnoj zajednici popravi svoj ne samo politički položaj nego i ekonomsku situaciju.*

***Ključne riječi:** Ekonomska diplomatija, privreda, nacionalna preduzeća, pregovaranje, saradnja, Bosna i Hercegovina.*

***Abstract:** Economics is of prime importance to the state, because economic relations are conditioned by the very formation of the state, as well as its further development and progressive progress. The countries were referred to economic cooperation, so that the development of diplomacy also developed economic diplomacy. Economic diplomacy gets its full meaning in modern diplomacy of the 20th century. It represents a set of negotiation and performance skills in the international community, as well as*

the collection of information of importance for the economy of the state, that is, of companies of national importance, in order to achieve what better position in the world market. The subject of the analysis of this paper is defining, genesis, functions, role, goals of economic diplomacy, as well as its status in the dilemma activities of states in the contemporary international community. The paper points to the fact that economic diplomacy has become an indispensable part of contemporary diplomacy through which the national interests of the states are realized. A special consideration is given to the economic diplomacy of Bosnia and Herzegovina, pointing to the difficulties in its economy, and the need for its diplomatic activity in the international community to rectify its not only the political situation, but also the economic situation.

Key Words: *Economic diplomacy, economy, national enterprises, negotiation, cooperation, Bosnia and Herzegovina.*

UVOD

Povećanom složenosti ekonomskih odnosa povećava se interesovanje države za ekonomsko angažovanje u svojoj diplomatskoj aktivnosti. Uslijed složenosti međunarodnih odnosa došlo je povećanja ekonomske međuzavisnosti država u međunarodnoj zajednici. Države saraduju i pri toj saradnji nastoje da nađu zajedničke interese, pri čemu dolazi do integracije država pa sve do uspostavljanja zajedničkih politika i stvaranja izuzetno jakih veza među njima. Globalizacija i njena posljedica deteritorijalizacija prvo su zahvatile tržište kapitala u cilju prevazilaženja teritorijalnih ograničenja, te u takvim okolnostima teritorija države gubi značaj koji je imala, a pravovremeno i pravilno reagovanje u međunarodnoj zajednici dobija izuzetnu važnost. Odnosi između država u međunarodnoj zajednici zasnovani su na kooperativnom pregovaranju, odnosno pregovaranju zasnovanom na interesima, a ti interesi su veoma često ekonomske prirode. Države putem diplomatije kreiraju svoj položaj u međunarodnoj zajednici i na taj način nastoje da ostvare svoje nacionalne ciljeve. Ostvarenje nacionalnih ciljeva države zavisi u velikoj mjeri od njene ekonomske moći, te svaka država nastoji da ostvari što bolju poziciju u odnosima sa drugim državama. Države su upućene jedna na drugu, u raznim domenima, a posebno u ekonomiji. Osnovna funkcija ekonomske diplomatije jeste zaštita nacionalnih interesa u međudržavnim ekonomskim odnosima, a prije svega u cilju promocije nacionalne privrede u svijetu. Ekonomska diplomatija doprinosi ekonomskom i političkom napredku države kroz stabilizaciju privrede, kroz njeno uspješno predstavljanje i prodor u svijet. Ekonomija Bosne i Hercegovine nalazi se u novom ekonomskom okruženju sa novim tržišnim pravilima, što je dovodi u izuzetno težak položaj. Međutim uslijed novonastalih političkih promjena stvorena je mogućnost ulaska Bosne i Hercegovine na nova tržišta i usmjeravanje njene ekonomske diplomatije u tom pravcu.

1. Pojam ekonomske diplomatije

Ekonomska diplomatija je skup vještina pregovaranja sa stranim partnerima, odnosa sa javnim medijima, prikupljanja informacija od značaja za svoju državu i nacionalna preduzeća, sve u cilju stvaranja što bolje pozicije na svjetskom tržištu. Ekonomska diplomatija sastoji se u promociji ekonomije države i zaštiti interesa nacionalnih

preduzeća u međunarodnoj zajednici. Ona obuhvata pregovore sa vladama drugi država, sprječavanje konflikata koji se održavaju na privredu države, prikupljanje informacija i promocija ekonomije u cilju što većeg izvoza.

Interesovanje država za međunarodne ekonomske odnose je veće sa povećanjem složenosti ekonomske situacije i sa produblјivanjem globalne ekonomske krize. U takvoj situaciji dolazi do velikih promjena u diplomatskom radu država, u kome se ekonomskim poslovima daje prioritet. Amabasade država sve više obavljaju poslove ekonomske prirode. One uspostavljaju kontakate sa vladama država kreditora, privatnim bankama davaocima kredita, kao i organima Međunarodnog monetarnog fonda koji drže ključne pozicije u finansijskom sistemu. Ambasade organizuju sastanke predstavnika država koji razgovaraju o ekonomskoj saradnji i sređivanju dužničkih odnosa. (Ostojić, M., 1989., str. 15). Prema Marksu osnov svakog državnog uređenja su ekonomski odnosi i samo pravo se može objasniti ekonomskim odnosima. (Marks, K., Engels, F., 1950, str. 481). U takvom sistemu uređenja država, ekonomska diplomatija zauzima prvorazrednu ulogu u funkcionisanju i napredku države.

Ekonomska diplomatija treba da obezbjedi privrednicima svoje države informacije o državama u kojima djeluju i o državama u kojima bi njihovi privrednici da posluju odnosno da izvoze na njihovo tržište. Ekonomska diplomatija treba da obezbjedi informacije o privrednim kretanjima u određenoj državi, stanje kod konkurencije, stanje zakonodavstva, kao i da obezbjedi povezivanje domaćih i stranih privrednika i stvaranje pozitivnog imidža domaće privrede u inostranstvu. Ekonomska diplomatija predstavlja sastavni deo međunarodnih ekonomskih i bilateralnih odnosa između država, bilo da se odvija na najvišem nivou preko nadležnih državnih organa bilo na nivou privrednih organizacija odnosno preduzeća u cilju ostvarenja ekonomskih interesa određenih država.

2. Geneza ekonomske diplomatije

Ekonomija se javlja kao prva društvena pojava koja ima za cilj stvaranje materijalnih dobara i upravljanje njima, što je osnovni uslov za nastanak i razvoj društva i same države. Razvoj ekonomije je imao veliki uticaj na razvoj tehnologije, društvenog upravljanja i društva u cjelini.

Ljudi su se oduvijek u cilju savladavanja teškoća i obezbjeđivanja od neizvjesnosti udruživali i organizovali te stvarali zajednička tržišta dobara kako bi obezbjedili ekonomsku sigurnost. (Kočović, D., 2000, str. 43). Još u staroj Grčkoj Ksenofon je pod ekonomijom smatrao vještinu upravljanja gazdinstvom, a Aristotel je smatrao da je ona vještina od velikog značaja kako za život pojedinca, tako i za opstanak države. Saradnja država u oblasti ekonomije oduvek je postojala. Kada se sistematski pristupilo toj problematici, države su međusobno zaključivale bilateralne ugovore kojim su regulisale pojedina pitanja iz oblasti trgovine i uopšte ekonomije. Okrupnjavanjem spoljnotrgovinske razmjene i svijeta u cijelosti bilo je potrebno nalaziti nove mehanizme za regulisanje međunarodne trgovine, te se krenulo i u pravcu multilateralne saradnje u ovoj oblasti. Danas je svijet nezamisliv bez sveopšte saradnje država. Bez obzira na veličinu i stepen razvijenosti država one su upućene jedna na drugu. (Kovačević, B., 2003. str. 35) Ekonomija je oduvijek bila od prvorazrednog značaja za sve države. Ekonomski odnosi uslovaljaju sam nastanak

države, kao i njen dalji razvoj i progresivni napredak. Progresivni aspekt ekonomije ogleda se u uvećavanju količina roba i usluga, akumulaciji energije potrebne za razvoj kulture, podjeli rada, većoj slobodi u odnosu na prirodna ograničenja. Razvoj privrede doveo je do nastanak prvih državnih oblika i uspostave odnosa između država i uticao na cjelokupnu istoriju čovječanstva, kao što je ukazao Engels svojom tvrdnjom da je ekonomski momenat jedini određujući momenat u istoriji. (Marks, K., Engels, F., 1950, str. 475)

Savremena Ekonomska diplomatija nastala je u Francuskoj u 17. vijeku uporedo sa ubrzanim razvojem diplomatske aktivnosti na prostoru cjelokupne Evrope. Francuska je 1648. godine je izdala svojevršno upustvo za francuske amabasadore u kojem je dala instrukcije za rad svojim predstavnicima posebnu za svaku državu u kojoj je imala stalna

diplomatska predstavništva. U tim upustvima posebna se pažnja posvetila uspostavljanju i razvijanju trgovinske saradnje uzimajući o obzir specifičnosti svake države. U 20. vijeku ekonomska diplomatija dobija svoje puno značenje imajući u vidu promjene koje su se dešavale u međunarodnoj zajednici. U Njemačkoj se dvadesetih godina 20. vijeka fomira Resor spoljne trgovine u okviru Ministarstva spoljnih poslova, te se u njemačkim ambasadama organizuju posebni atašei za trgovinu, finansije, poljoprivredu i šumarstvo. Kasnije u nizu država dolazi do sličnih rješenja i reorganizacija u pravcu uspostavljanja i unaprijeđivanja ekonomskih veza sa drugim državama. Francuski teoretičar Anri Auzer istako je da ovakvim reformama u diplomatskom radu dolazi do raskida sa udvaračkom diplomatijom i konačnog davanja primata ekonomskim interesima u spoljnoj politici. On ističe da narastajuća konkurencija je faktor koji određuje ekonomski položaj države i da diplomata ima posebnu ulogu u praćenju tog fenomena. Francuska u skladu sa svojom tradicijom je odredila ekonomsku diplomatiju kao svoj apsolutni prioritet, a takvu praksu su pratile i odstale članice Evropske unije. (Đelošević, D., M., 2010, str. 5-6) Politika SAD koja je ustanovljena krajem 18. vijeka oslikana je u Oproštajnoj poslanici prvog predsjednika SAD Džordža Vašingtona u kojoj rezimira spoljnopolitička iskusva koja će biti temelj američke spoljne politike sve do kraja 19. vijeka. Osnova te politike je jačanje trgovinskih odnosa sa inostranstvom, uz distanciranje od sukoba u Evropi smatrajući ih stranim po njihove interese. Time su SAD postavile kao osnovu svoje politike jačanje ekonomske saradnje sa inostranstvom uz izbjegavanje mješanja u konflikte i uopšte politiku izvan SAD, a posebno u Evropi. Na taj način SAD će do kraja 19. vijeka ostvariti ekonomski razvoj koji će ih svrstati u vodeće države svijeta po ekonomskoj , ali i vojnoj snazi, a ubrzo i u vodeću državu na svijetu. (Tokvil, D., K., A., 2002, str. 198)

Razvojem društva ekonomija postaje sve značajnija i uticajnija, jer potrebe postaju sve raznovrsnije i veće zbog porasta stanovništva i promjena u njegovoj strukturi, ali i zbog velikih društvenih promjena koje nastaju, a naročito od početka industrijske civilizacije, kada nastaje masovna proizvodnja materijalnih dobara. Ekonomija zadire u društvene odnose i svojom sadržinom neposredno utiče na život cjelokupne zajednice, tako i na svakog pojedinca.

U većini država sve do sredine 20. vijeka smatralao se da poslovi iz oblasti uspostavlja ekonomskih veza sa drugim državama treba da budu posao konzulata i pojedinih službi za spoljnu trgovinu, međutim velike trgovačke države poput Velike Britanije uslijed zabrinutosti za pad učešća u svjetskom izvozu, postavilo su kao primat diplomatske aktivnosti podsticanje izvoza. Ekonomska diplomatija pored

stimulisanja izvoza, ima i za cilj podsticanje investiranja u državu, tako da svaki diplomata pored svojih redovnih zadataka morao da radi na stimulisanju trgovinskih veza. Tako npr. vojni atašei koliko se posvete prikupljanju vojno obavještajnih podataka, ukoliko njegova država proizvodi oružje, treba da se posvete i podsticanju izvoza naoružanja. Međutim prilikom podsticanja izvoza, treba se voditi računa da se ne ugrozi političko djelovanje diplomatskih predstavnika. (Berridge, R., G., 2004, str. 116) Evolucijom same diplomatije dolazilo je do evolucije i ekonomske diplomatije koja se prilagođavala novim okolnostima u privrednim kretanjima, te je vremenom ekonomska diplomatija dobila prvorazredni značaj u diplomatskim aktivnostima. Tako da danas mnoge države ekonomsku diplomatiju stavljaju kao prioritet u spoljnopoličkom djelovanju.

3. Funkcije ekonomske diplomatije

Države su upućene jedna na drugu u pogledu saradnje u svim domenima, a posebno u ekonomiji. Nijedna država ne može da se izoluje od svijeta jer time je ugrožen njen opstanak. Vještina razvojne politike svake države u oblasti ekonomske saradnje sa svijetom sastoji se u tome da od te saradnje budu najveći efekti za stvaranje društvenog bogatstva i standarda stanovništva. Svaka država ima za cilj da izvozi proizvode koji se najbolje mogu prodati, a uvozi proizvode za koje treba najmanje platiti. Država je ključni subjekt svih političkih i ekonomskih odnosa u međunarodnoj zajednici. Odnosi u međunarodnoj zajednici se zasnivaju na interakciji više država koje stupaju i u interakciju sa međunarodnim organizacijama. Složenost međunarodnih odnosa dovela je do toga da je kod pojedinih država, posebno kod država na prostoru Evrope došlo do povećanja političke i ekonomske međuzavisnosti. (Stiglic, E., Dž., 2002, str. 23)

Ekonomski odnosi sa inostranstvom obuhvataju razmjenu roba i usluga koju jedna država obavlja sa drugim državama, kao i finasijske transakcije koje se tim povodom ostvaruju. Pojam razmjene ne može se shvatiti samo kao puki kupoprodajni odnos, već ima mnogo šire i sveobuhvatnije značenje. Ekonomski odnosi sa inostranstvom su potreba svake države, ali intezitet te potrebe je različit. Tako manje države po pravilu su države koje uslijed ekonomske nerazvijenosti imaju stanovništvo sa slabom kupovnom moći imaju malo domaće tržište, te su upućene na strana tržišta. Mala država se po pravilu mora odreći proizvodnje niza dobara, za kojim ima potrebu, ali zbog malog domaćeg tržišta, kao i manjka sredstava, mora te proizvode nabavljati u inostranstvu. (Veselinović, P., , 2010, str. 317) Ekonomska diplomatija treba da bude ključna djelatnost u postupcima izvoza i uvoza roba i usluga, kao i privlačenja stranih investicija. Ekonomska diplomatija ima funkciju ekonomskog i političkog napredka države, kroz stabilizaciju privrede i njeno uspješno predstavljanje i njen prodor u svijet. Ona ne samo da prati ona i pomaže ekonomski razvoj države, kao i spoljnopolički i spoljnoekonomski nastup u međunarodnoj zajednici. Globalizacijom svjetske ekonomije i međunarodne politike, države treba da promovišu svoje interese u inostranstvu i da se u uslovima globalne ekonomije izbore za što veći udio u ostvarenom profitu. Osnovna funkcija državne administracije, mehanizma spoljnog djelovanja, diplomatskih i konzularnih predstavništava, spoljnotrgovinskih organa, različitih delegacija, ministara, predstavnika vlade i šefova država prilikom boravka u inostranstvu postaje funkcija ekonomskog diplomate. Ekonomske diplomate treba da reklamiraju i prodaju proizvode nacionalne privrede u inostranstvu i da obezbjede da

preduzeća iz njihovih država dobijaju poslove na stranim tržištima. Oni treba da posmatraju i prate privredna kretanja na svjetskom tržištu i ekonomsku situaciju u državi u koju su poslali. Oni vrše analize činjenica koje uoče i takve informacije redovno dostavljaju svojoj državi radi što uspješnijeg i bržeg prodora na strano tržište, radi postizanja krajnjeg cilja, a to je plasman domaćih proizvoda, tehnologija i usluga u stranu državu. Ekonomskom diplomatijom treba da se stvori utisak kod stranih ulagača da u državi postoje stabilne ekonomske, bezbjednosne i političke prilike te da se zakonski garantuje sigurnost ulaganja stranog kapitala.

Funkcija ekonomske diplomatije jeste zaštita nacionalnih ekonomskih interesa u međudržavnim ekonomskim odnosima, prije svega u cilju promocije nacionalne privrede u svijetu. Države određuje svoje prioritete ciljeve u ekonomskim odnosima sa drugim državama, utvrđuju politiku nastupanja za šta je potrebno obučiti kadrove i obezbjediti materijalna sredstva. U tom pravcu države organizuju svoje organe, kadrove koji će zastupati utvrđenu državnu politiku u inostranstvu i sprovoditi je ekonomskom diplomatijom na bilateralnom i multilateralnom planu. Ekonomskom diplomatijom vodi se i borba sa konkurentima, traga se za važnim ekonomskim informacijama, uspostavljaju poslovi na novim tržištima i proširuju se na starim sve radi stvaranja profita za svoju

državu, odnosno nacionalna preduzeća. (Đelošević, D., M., 2010, str. 6)

Osnovne funkcije ekonomske diplomatije su:

- stvaranje najbolje pozicije za svoju državu u ekonomskoj saradnji sa drugim državama;
- uticaj na povećanje izvoza robe u inostranstvo;
- kontrola prometa kapitala u okviru ukupnih razvojnih ciljeva i ekonomskog nastupa države u inostranstvu;
- povezivanje sa poslovnim preduzećima, privrednim institucijama i državnim organima stranih država nadležnim za sektor ekonomije.
- sistematično praćenje prilika na međunarodnom tržištu i analiza ekonomije drugih država;
- omogućavanje nastupa preduzeća iz svoje države na tržištu drugih država;
- učestvovanje u bilateralnim i multilateralnim ekonomskim pregovorima;
- učešće u radu na ekonomskim konvencijama.

Ekonomska diplomatija se zasniva na stalnom pregovaranju koje uključuje interakciju i dijalog između dvije ili više strana, kako bi se našlo rješenje sa maksimalnim koristima za sve strane. Pregovaranjem treba da se ostvare zajednički interesi i nađe najbolje rešenje. (Gosselin, T., 2007, str. 3-4) Države putem ekonomskih diplomata dolaze i do informacija o ekonomskim politikama u drugim državama i na osnovu toga utvrđuju strategije kako da nastupaju u svakoj državi. Ekonomska diplomatija koristi ekonomske resurse, bilo kao koristi ili sankcije, radi ostvarivanja posebnih ciljeva spoljne politike.

Tako države na osnovu dobijenih informacija od strane ekonomskih diplomata utiču na sopstveni privredni razvoj, savjetuju nacionalna preduzeća šta da izvoze, daju im odgovarajuće podsticaje i pomoći, pomažu im da stupe na strana tržišta. Dok istovremeno na osnovu dobijenih informacija može da se pruža pomoć stranim preduzećima zainteresovanim za investiranje u državi.

4. Uloga i ciljevi ekonomske diplomatije

Ekonomska diplomatija ima izuzetno važnu ulogu u međunarodnim ekonomskim odnosima. Od ekonomske diplomatije umnogome zavisi obim izvoza, odnosno uvoza jedne države, imajući u vidu da sve države nastoje da ostvare što veći izvoz. Ona je od odlučujućeg značaja za privlačenje stranih investicija, ali i uspješno investiranje u inostranstvo. Neki od subjektivnih motiva za međunarodno poslovanje su postojanje jake konkurencije na domaćem tržištu, te uslijed straha od gubitka tržišta investira se u područja koja su atraktivna i privlačna. Motiv za investiranje u inostranstvu može da bude i poziv od zvaničnika drugih država, te se na taj način obezbjeđuje mogućnost političkog uticaja jedne države u drugoj državi u kojoj se realizuju investicije.

Veština razvojne politike svake zemlje u domenu ekonomske saradnje sa svijetom sastoji se u tome da od te saradnje budu najveći efekti na stvaranje društvenog bogatstva i standarda stanovništva. Platni bilans koji je od izuzetnog značaja za državu i zavisi uspješnosti ekonomske diplomatije jedne države. On je deo društvenog računovodstva, privrednih računa i privrednih bilansa. Ako je država svojom ukupnom privrednom snagom sposobna da više izvozi nego što uvozi, onda je njen bilans plaćanja pozitivan, a ako više uvozi nego što izvozi, ona stvara deficit pa je njen platni bilans negativan. Međutim, ako jednako i uvozi i izvozi, njen platni bilans je u ravnoteži. Platni bilans se može shvatiti i kao popis transakcija u toku određenog perioda, najčešće, po pravilu, u toku jedne godine. Međutim, platni bilans se danas shvata kao odnos vrijednosti svih potraživanja i dugovanja jedne zemlje prema inostranstvu u određenom vremenskom periodu. (Kovač, O., 1994, str. 14) Devizni bilans predstavlja pregled o svim međunarodnim plaćanjima i naplaćivanjima jedne zemlje sa inostranstvom u određenom periodu. Devizni bilans je vrlo značajan, jer pokazuje devizni priliv i odliv iz zemlje, kao i stanje likvidnosti zemlje prema inostranstvu. (Vukša, S., Komazec, S., Ristić Ž., 2006, str. 265) Konjunktura privrede razvijenih država, kriza dugova, ekonomska stagnacija i opadanje ukazuje na teškoće postojećeg ekonomskog sistema u svijetu. Potrebno je razrađivati na međunarodnom planu koncepte i nuditi alternativu. Postoji potreba za obrazovanjem grupa međunarodnih finansijskih eksperata koji će razrditi koncept reforme međunarodnog ekonomskog i monetarnog sistema. Oni trebaju dati stručnu osnovu za kvalifikovane razgovore u kojima će naći učešće kako predstavnici država u razvoju tako i država koje drže ključne pozicije u međunarodnom finansijskom sistemu. (Ostojić, M., 1989, str. 14)

Ekonomska diplomatija ima posebnu ulogu u svakoj državi, koja svoj ekonomski prosperitet vezuje za stalnu i plodnu razmjenu na svjetskom tržištu, za slobodnu cirkulaciju ljudi, roba i kapitala, za svoj uspješan privredni nastup u svijetu. U današnjem vremenu globalne svjetske privrede to je naročito neophodno. Izolacija država u smislu samostalne proizvodnje je nemoguća i bez povezivanja sa drugim državama nema normalnog funkcionisanja privrede i zadovoljavanja potreba građana. Ekonomskom diplomatijom obezbjeđuje se komunikacija sa diplomatama drugih država sa kojima se pregovara o ekonomskoj saradnji, mogućnostima investiranja i davanju garancija da su te investicije sigurne. Kapital koji je odavno prešao granice jedne države, seli se tamo gdje može da se oplodi, gdje su obezbjeđeni svi potrebni ekonomski, pravni, organizacioni i infrastrukturni uslovi. U takvoj situaciji

ekonomska diplomatija treba da privuče strane investitore i stvori uvjerenje da za to postoje opravdani ekonomski interesi. Za izvoznu ekspanziju države potrebno je mnogo znanja, strategije i uz kvalitetne proizvode, povoljne cijene, kao i kratke rokove isporuke. O stvaranju prave slike o ponudi i mogućnostima države u ekonomskoj saradnji ekonomska diplomatija ima glavnu ulogu. (Đelošević, D., M., 2010, str. 8) Države potpisuju sporazume o ekonomskoj saradnji koji određuju trajnu orijentaciju država u međusobnim ekonomskim odnosima. Države uspostavljaju mješovite komitete i druga stručna tijela i organe na kojima se posebno razmatra uspostavljanje uravnotežene ekonomske razmjene i razmatraju mogućnosti proširenja postojeće saradnje. Ekonomski tokovi koji su pod uticajem raznih inostranih i domaćih faktora u ovakvim razgovorima su jači od političkih usmjeravanja. Razvoj ekonomskih veza sa svijetom, praćenje i analiza ekonomskih i tehnoloških procesa jedan je od glavnih zadataka diplomatije jedne države. Diplomatskim putem se promoviše i brane interesi države na svetskom tržištu.

5. Ekonomska diplomatija i globalizacija

Međuzavisnost država je oduvijek postojala, tako da je ona danas samo jedna od koponeti procesa globalizacije, koja se odvija u međunarodnoj zajednici. Ranije se međuzavisnost uglavnom odnosila na međuzavisnot susjednih država po pravilu u ekonomskom pogledu. Međutim kod globalizma riječ je o međuzavisnosti velikog broja država koje nisu isključivo susjedne i nalaze se na velikoj udaljenosti. Globalizacija predstavlja proces svestranog povezivanja svijeta i njegovog uspostavljanja kao ravnopravne i pluralističke zajednice, kao i planetarizacija kapitala, interesa i uticaja velikih korporacija. (Vidojević, Z., 2005, str. 15) U okolnostima globalizacije svjetske privrede i globalizacije svih vidova savremnog života, ekonomska diplomatija, postala je sredstvo prodora na svjetsko tržište. Kako je cilj ekonomske diplomatije da stimuliše ekonomsku razmjenu između država, jasno je da je ona važan faktor privrednog i društvenog razvoja. Ona je diplomatija budućnosti koju su sve razvijene države svijeta postavile kao svoj prioritet. U razvijenim državama se smatra da su otvaranje tržišta i povećana slobodna cirkulacija dobara, usluga i kapitala, neophodni elementi za privredni razvoj države. Ekonomska diplomatija širenjem i promocijom ovakvih ideja, a naročito stimulisanjem ulaganja u privredne kapacitete neophodne za razvoj, doprinosi ekonomskom, ali i društvenom, demokratskom razvoju države. (Đelošević, D., M., 2010, str. 10-11)

Aktuelna globalizacija obuhvata sferu ukрупnjavanja i usmjeravanja privrednih kretanja preko kojih se vrši uticaj na razvoj svjetske ekonomije. Ekonomska globalizacija predstavlja objedinjavanje svjetske ekonomije preko djelovanja određenih međunarodnih organizacija (Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, Svjetska trgovinska organizacija i dr.), ali i stalne i sve jače saradnje država u oblasti ekonomije. Ekonomsko povezivanje doprinosi razvoju manje razvijenih država, ali i do ograničenja njihovog suvereniteta, što dovodi do ekonomske i političke dominacije najrazvijenijih država svijeta. U takvim okolnostima sveopšte ekonomske saradnje država, postoji mogućnost jednopolarnog vođenja svijeta, mada stalna konkurencija najrazvijenih država onemogućava da neka ostvari potpunu trajnu i apsolutnu lidersku poziciju.

U 20. vijeku došlo je do suštinskih promjena u privređivanju te da bi preduzeća bila konkurentna i uspješna često moraju da se povezuju sa preduzećima drugih država.

Nastaju velike kompanije čija se moć proteže izvan granica samog preduzeća, te pored ekonomske moći imaju i političku moć. U ovakvim uslovima je od izuzetnog značaja zaštita i očuvanje domaće privrede i njeno prilagođavanje svjetskim kretanjima. (Fromm, E., 1989, str. 84-87) Države se danas iznova ekonomski povezuju posle perioda prekida koji su uzrokovali svjetski ratovi, revolucije i svjetske krize. Sama tehnologija danas smanjuje udaljenost između država i upućuje ih jedne na druge. Robe su uspjele danas da kolonizuju čitav svijet, poznati svijet postao je svijet robe i trgovine. Moderna ekonomska proizvodnja proširuje se putem međunarodne trgovine kako prostorno tako i po intezitetu. Početkom masovne proizvodnje za globalno tržište, roba je postala vidljiva sila koja kolonizuje čitav društveni život. (Debord, G., 2012, str. 14-16) Posljednjih decenija uslijed globalizacije desile su se velike promjene u društvenom i ekonomskom životu. Umanjuje se značaj politike i države uslijed ekonomskih, strukturalnih i tehnoloških promjena, te države imaju drugačiji nastup u međunarodnoj zajednici. Problem sa kojim se susreće savremena međunarodna zajednica nije otpor država međunarodnim institucijama, već otpor društva, individua koje ga čine, koje je rezervisano prema postojećim ekonomskim intervencijama u svijetu i procesu globalizacije.

6. Ekonomska diplomatija Bosne i Hercegovine

Ministarstvo spoljnih poslova Bosne i Hercegovine je kao prioritet u svom radu postavilo ekonomsku diplomatiju, te u tom pravcu radi na povezivanju institucija kako na državnom tako i na entitetskom nivou u cilju kreiranja sistematskog partnerstva u pravcu unaprjeđenja izvoza proizvoda iz Bosne i Hercegovine i privlačenja stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu.

U okviru Ministarstva spoljnih poslova Bosne i Hercegovine postoji Odsjek za ekonomsku diplomatiju koji ima zadatak da koordinira aktivnosti diplomatskih i konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine u svijetu. Odsjek za ekonomsku diplomatiju se orijentiše prvenstveno na aktivnosti koje imaju za cilj privlačenje stranih ulaganja u privredu Bosne i Hercegovine, kao i otvaranje novih tržišta za privrednike iz Bosne i Hercegovine. Odsjek za ekonomsku diplomatiju ima jaku saradnju i sa drugim domaćim institucijama koje obavljaju slične poslove kao što su Ministarstvo za spoljnu trgovinu i ekonomske odnose Bosne i Hercegovine, Agencija za promociju stranih

ulaganja u Bosni i Hercegovini i Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine.

U okviru svojih nadležnosti Odsjek za ekonomsku diplomatiju kontinuirano vrši analizu ekonomskih informacija diplomatskih i konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine i na osnovu toga izrađuje i predlaže strategije privrednih nastupa Bosne i Hercegovine u pojedinim državama. Takođe redovno objedinjuje informacije o prijavama

za saradnju koje pojedini strani privredni subjekti dostavljaju u diplomatska i konzularna predstavništava Bosne i Hercegovine, te o istim direktno ili putem nadležnih institucija Bosne i Hercegovine obavještava potencijalne privredne partnere u Bosni i Hercegovini. Odsjek za ekonomsku diplomatiju daje konkretne instrukcije diplomatskim i konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine u pravcu rješavanja pitanja u konkretnim slučajevima.

U Bosni i Hercegovini pored Odsjeka za ekonomsku diplomatiju, odnosno Ministarstva spoljnih poslova postoje i druge institucije koje se direktno bave

ekonomskom diplomatijom. Odlukom Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i odlukom Savjeta za promociju izvoza, formirana je Agencija za promociju izvoza unutar Spoljnotrgovinske komore, koja je identifikovala prioritet politike koju treba sprovesti. Ona je usvojila poslovni plan za promociju direktnih stranih investicija, te operativni plan za fond podrške stranim investitorima i u tom pravcu preduzima konkretne mere.

Ekonomija Bosne i Hercegovine suočena je sa novim tržišnim okruženjem i novim tržišnim pravilima što je dovodi u veoma težak položaj. Posljedice građanskog rata, zastarjelost tehnologije, nepostojanje političkog konsenzusa te nejasni ekonomski i politički ciljevi dovode Bosnu i Hercegovinu u još težu ekonomsku poziciju na međunarodnoj ekonomskoj sceni. Rat koji se odvijao na prostoru Bosne i Hercegovine je izazvao ogromne negativne ekonomske posljedice koje su vidljive i danas i sa kojima se suočava njena privreda. Koje su stvarne ekonomske posljedice koje je rat ostavlja po privredu jedne države veoma je teško tačno utvrditi. Država u ratu izložena je strahovitim razaranjima, uništenju infrastrukture, privreda stagnira, a ratni izdaci su ogromni. Kao ilustracija može se navesti da izdaci u poslednjoj godini Drugog svjetskog rata su iznosili preko 82 milijarde dolara. (Andrijević, B., 2001, str. 45) Gubitak zajedničkog jugoslovenskog tržišta, postao je pored direktnih i indirektnih troškova rata, glavni uzrok ekonomske stagnacije država koje su nastale raspadom SFRJ, izuzev Slovenije koja se brzo uspjela preorijentisati na tržište Evropske unije. Najveći jaz u visini bruto društvenog proizvoda je u upravo u Bosni i Hercegovini. Višegodišnja izolacija i odsustvo ulaganja od strane međunarodnih monetarnih institucija tokom devedesetih godina, uzrokovali su gubitak starih i odsustvo novih privrednih partnera u Bosni i Hercegovini, nedostatak sredstava za proizvodnju, pad proizvodnje i izvoza, tehnološku zastarjelost, ali i snažnu potrebu za otvaranjem privrede i prilagođavanjem novonastalim uslovima u okruženju. (Petak, Z., 2005, str. 72)

Tokom protekle tri decenije u svijetu, kao i na prostoru Bosne i Hercegovine dogodile su se mnoge bitne političke promjene, koje su imale veliki uticaj na internacionalizaciju poslovanja. U tom procesu došlo je otvaranja novih tržišta i stvorena je mogućnost ulaska na ona tržišta koja su prethodno bila zatvorena. Proces usvajanja i razvoja tržišne privrede u državama čije su privrede bile centralizovane, planske i pod strogom kontrolom države, kakva je situacija bila i u Bosni i Hercegovini, još uvijek nose rizike koji su često političke prirode. Odluke političkog karaktera mogu da ugroze poslovanje sa inostranstvom, te od njih zavisi uspješnost inostranih operacija. Upravo ukoliko je politička situacija u državi nestabilna, to značajno utiče na uspjeh poslovne saradnje sa drugim državama. (Prevšić, J., Došen, O., Đ, 2000, str. 247) Države Zapadnog Balkana prostorno, geografski, prometno i politički su izuzetno važne za Evropu i cjelokupnu međunarodnu zajednicu. Povezivanje sa međunarodnom zajednicom je uslov privrednog razvoja malih država, koje se moraju prilagođavati međunarodnoj zajednici, a ne ona njima. Evropska i uopšte svjetska orijentacija je uslov većeg izvoza koji omogućuje odplatu postojećih dugova kao i povećanje uvoza. Zajednička ulaganja i proizvodnja sa stranim partnerima najbolji su način prodora na svjetsko tržište. Učestvovanje u svjetskom tržištu kapitala je potreba oživljavanja razvoja i kvalitativnih strukturnih transformacija privrede. U svijetu se danas odvijaju duboki transformacijski procesi, te je neophodno se u njih uključiti. (Crkvenac, M., Zagreb, 1997, str. 187-188)

Bosna i Hercegovina ima izuzetno dobre bilateralne odnose sa svim državama članicama Evropske unije i one su glavni trgovinski partner Bosne i Hercegovine. Ona ima otvorenu ekonomiju sa većinskim izvozom u države Evropske unije, ali i najvećim uvozom iz tih država. Najveći investicije u Bosnu i Hercegovinu su od strane država Evropske unije, ali i Rusije koja je posebno ulaže u energetske sektor. Na prostoru Bosne i Hercegovine makroekonomska stabilnost je poboljšana, a ekonomski operateri su sposobni samostalno donositi odluke u klimi relativne stabilnosti i predvidljivosti. Usporavanje strukturalnih reformi sa nepostojanjem konsenzusa u ekonomskim politikama i kontinuiranog snažnog pritiska javnog sektora na ekonomiju i dalje spriječava efiksanu podjelu resursa putem tržišnih mehanizama. Liberalizacija u oblasti industrije je nastavljena, a poseban korak napravljen je u oblasti otvaranja tržišta električne energije stranim investitorima, kao i liberalizacija u sektoru telekomunikacija.

Borba protiv korupcije treba da bude jedan od primarnih zadataka svih institucija u Bosni i Hercegovini, jer država sa korupcijom svedenom na minimum postaje privlačana za strane investitore. Za države u tranziciji, kao i države koje imaju velike strane donacije, među kojima je Bosna i Hercegovina, karakteristično je da postoji veliki stepen koprupcije. Visoka korupcija dovodi do usporavanja privrednog rasta i sveopšteg siromaštva, ali zbog toga i do pojačanog traženja stranog kapitala. Time se stvara krug korupcije koji je uslovljen stranicm ulaganjima i donacijama, a sa druge strane su one neophodne. Međutim strani investitori i donatori doprinose borbi protiv korupcije tako što uslovljavaju državu time što mora sprovesti određene antikorupcione mjere. Takođe uslijed priliva stranog kapitala dolazi do privredne stabilizacije, rasta zaposlenosti, plata i poboljšanja ukupne socijalne situacije, te samim tim potreba za korupcijom na različitim nivoima se umanjuje. (Begović, B., 2007, str.135-225)

Za Bosnu Hercegovinu posebno je važna saradnja sa susjednim državama Srbijom i Hrvatskom. Sve tri države opredjeljene su u pravcu evroatlantskih integracija. Od posebnog je značaja međusobna podrška u ovom pravcu pa sve do održavanja zajedničkih sastanaka za čitav region. Posle perioda u kome nije postojala politička volja za saradnju ovih država, dolazi do međusobnog usaglašavanja stavova, tako da postoji evidentan potencijal za rješavanje postojećih otvorenih pitanja, a posebno pitanja u oblasti ekonomske saradnje.

ZAKLJUČAK

Ekonomska diplomatija ima sve značajniju ulogu u međunarodnom poslovanju i spoljnopolitičkom djelovanju država. Ona se bavi novim konceptom međunarodne saradnje i predstavlja vezu između diplomatije i privrede. Ona predstavlja prožimanje diplomatije kroz spoljnu trgovinu, finasije, politiku i privredu u savremenoj međunarodnoj zajednici .

Oblici diplomatskih aktivnosti su raznovrsni i prilagodljivi promjenama imajući u vidu brzinu promjena koje se dešavaju na međunarodnoj sceni. Države moraju da se uključe u aktuelne tokove jer izolacija i kašnjenje na planu spoljne politike izaziva višestruko negativne efekte po svaku državu bez obzira na njenu ekonomsku i političku moć. Posebno negativne posljedice se održavaju na ekonomiju države ukoliko država nema dobro organizovanu ekonomsku diplomatiju koja je postala priortet dilomatske aktivnosti većine država. Putem diplomatije države brane svoje

interese i nastoje da ostvare ciljeve od nacionalnog značaja koji u današnjoj epohi globalizacije zavise od niza

faktora van državnih granica. Zato svaka država mora imati jasnu i dobro strukturiranu spoljnu politiku u suprotnom dolazi do višestruko štetnih efekata uslijed nepravremenih i pogrešnih nastupa u međunarodnoj zajednici.

Bosna i Hercegovina posmatrano kroz svoj istorijski razvoj vijekovima je bila u poodređenom položaju, te u nepovoljnom političkom okruženju nije stvorila povoljne pretpostavke koje bi vodile ekonomskom i političkom progresu, kakva je situacija u mnogim državama Evrope. Uzroci neuspješnog društvenog i ekonomskog razvitka Bosne i Hercegovine u dužem periodu, a posebno u novije vreme su mnogobrojni, a posebno se ogledaju u destruktivnim posljedicama oružanih sukoba od 1992. do 1995. godine, kao i pogrešnom pristupu obnove privrede razorene države. Da bi se Bosna i Hercegovina otvorila svjetskom tržištu i uspostavila bolju međunarodnu saradnju u oblasti ekonomije neophodno je uspostaviti jedinstven ekonomski sistem, te izvršiti cjelovite i efiksane tržišne reforme. Odgovornost za ekonomski progres Bosne i Hercegovine pored domaćih nosilaca političke moći leži i na međunarodnoj zajednici koja je upravo taj cilj postavila kao jedan od prioriteta u svom djelovanju na prostoru Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina treba da uspostavi jaču saradnju sa državama iz regiona koja će ih približiti ulasku u Evropsku uniju, zbog čega je veoma važno da se nađu zajednička rješenja za mnoga aktuelna pitanja. Jedan od uzroka političke nestabilnosti u Bosni i Hercegovini predstavlja ekonomska nestabilnost te u regionalnoj ekonomskoj saradnji, kao i uspješnoj spoljnopoličkoj akciji treba tražiti rješenje tog problema. Neophodno je da se ekonomski povezuju Bosna i Hercegovina i države regiona jer one bez jedinstvenog tržišta teško mogu ići naprijed imajući u vidu da su njihova tržišta mala i nedovoljno razvijena.

LITERATURA

- [1] Andrijević, B., (2001), *Ekonomika nacionalne odbrane i sigurnosti*, Mikrorad, Zagreb.
- [2] Begović, B., (2007), *Ekonomska analiza korupcije*, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd.
- [3] Berridge, R., G., (2004), *Diplomacija-teorija i praksa*, Politička misao, Zagreb.
- [4] Veselinović, P., (2010), *Ekonomija*, Univerzitet Sindigunum, Beograd.
- [5] Vidojević, Z., (2005), *Kuda vodi globalizacija*, Filip Višnjić, Beograd.
- [6] Vukša, S., Komazec, S., Ristić, Ž., (2006), *Monetara ekonomija i bankarski menadžment*, Viša poslovna škola u Čačku, Čačak.
- [7] Gosselin, T., (2007), *Negotiating Skills for Managers*, McGraw-Hill, Madison, Wisconsin.
- [8] Debord, G., (2012), *Komentari o društvu spektakla*, Anarhistička biblioteka, Zagreb.
- [9] Đelošević, D., M., (2010), *Ekonomska diplomatija-skripta*, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad.
- [10] Kovačević, B., (2003), *Gospodarstvo svijeta-odabrane teme*, Mikrorad, Zagreb.
- [11] Kovač, O., (1994), *Platni bilans i međunarodne finansije*, Cesmecon, Beograd.
- [12] Kočović, D., (2000), *Socijalna politika*, Udruženje stručnih radnika socijalne zaštite Republike Srbije, Beograd.

- [13] Marks, K., Engels, F., (1950), Izabrana dela, Tom II, Beograd.
- [14] Ostojić, M., (1989), Zapisi iz diplomatije, Oslobođenje, Sarajevo.
- [15] Previšić, J., Došen, O., Đ., (2000), Međunarodni marketing, Masmedia, Zagreb.
- [16] Tokvil, D., K., A., (2002), Demokratija u Americi, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad.
- [17] Stiglic, E., Dž., (2002), Protivrečnosti globalizacije, SBM, Beograd.
- [18] Fromm, E., (1989), Zdravo društvo, Naprijed, Zagreb.
- [19] Crkvenac, M., (1997), Ekonomska politika s elementima ekonomike hrvatskog gospodarstva, CIP Nacionalna sveučilišna knjižnica, Zagreb.

SUMMARY

Diplomatic states create their position in the international unity. States are sent to one another especially in the field of economics. Economic Diplomacy is aimed at protecting national interests in inter-state economic relations. Economic diplomacy is a set of negotiation skills with partners, gathering information in order to create a better position in the world market. Under the conditions of the global economic crisis and the conditions of globalization, the need for economic diplomacy is growing. Bosnia and Herzegovina has defined economic diplomacy as a priority in its diplomatic activity, as well as most of the countries of the international unity. Economic diplomacy aims to attract foreign investments and increase exports. The economy of Bosnia and Herzegovina is in a difficult situation and economic diplomacy needs to work towards general progress. Bosnia and Herzegovina especially needs to develop co-operation with neighboring countries, which will overcome Euro-Atlantic integration.